

Kommentarmaterial till kursplanen i slöjd

Skolverket

Kommentarmaterial till kursplanen i slöjd

Beställningsadress:
Fritzes kundservice
106 47 Stockholm
Tel: 08-598 191 90
Fax: 08-598 191 91
E-post: order.fritzes@nj.se
www.fritzes.se

ISBN: 978-91-38325-61-2
Form: Ordförrådet AB
Tryckt hos ett klimatneutralt företag
– Edita, Västerås 2011
Stockholm 2011

Innehåll

Inledning	4
En samlad läroplan.....	4
Kursplanens olika delar och kunskapskrav	4
Kommentarer till kursplanen i slöjd	6
Förändringar jämfört med den tidigare kursplanen.....	6
Syftet	6
Det centrala innehållet	10
Slöjdens material, redskap och hantverkstekniker	10
Slöjdens arbetsprocesser.....	13
Slöjdens estetiska och kulturella uttrycksformer.....	16
Slöjden i samhället	17
Kunskapskraven.....	18
Bilaga: Användningen av värdeord i kunskapskraven	22

Inledning

Till varje kursplan finns ett kommentarmaterial som riktar sig till lärare och rektorer. Avsikten med materialet är att ge en bredare och djupare förståelse för de urval och ställningstaganden som ligger bakom texterna i kursplanerna. Materialet beskriver också hur det centrala innehållet utvecklas över årskurserna och hur kunskapskraven är konstruerade.

Här nedan kommer först en övergripande beskrivning av den samlade läroplanen. Därefter följer kommentarmaterialet kursplanernas struktur för att det ska vara lätt att hitta och orientera sig i texten. *Formuleringar som är hämtade direkt från kursplanen är genomgående kursiverade i texten.*

En samlad läroplan

Från och med läsåret 2011/12 har alla obligatoriska skolformer, det vill säga grundskolan, grundsärskolan, sameskolan och specialskolan, var sin samlad läroplan.

Läroplanerna består av tre delar. Den första delen beskriver skolans värdegrund och uppdrag, medan den andra delen innehåller övergripande mål och riktlinjer för utbildningen. Dessa delar är i princip likadana för alla obligatoriska skolformer. Läroplanens tredje del innehåller kursplaner för alla ämnen. Kursplanerna är indelade i avsnitten syfte och centralt innehåll och kompletteras med kunskapskrav för de olika ämnena.

För att förstå undervisningens uppdrag är det angeläget att läsa den samlade läroplanen som en helhet. Det är också viktigt att förstå relationen mellan kursplanens olika delar.

Kursplanens olika delar och kunskapskrav

Syftets uppbyggnad

Varje kursplan inleds med en kort motivering till att det enskilda ämnet finns i skolan. Därefter anges syftena med undervisningen i ämnet. Syftestexten är formulerad så att det tydligt framgår vilket ansvar undervisningen har för att eleverna ska kunna utveckla de kunskaper och förmågor som anges.

Texten avslutas med ett antal långsiktiga mål som är uttryckta som ämnesspecifika förmågor. Dessa gäller för alla årskurser och ligger till grund för kunskapskraven. Målen sätter ingen begränsning för elevernas kunskapsutveckling – det går alltså inte att betrakta dem som något som slutgiltigt kan uppnås.

Det centrala innehållets uppbyggnad

I det centrala innehållet anges vad som ska behandlas i undervisningen. Innehållet är indelat i kunskapsområden som i sin tur består av ett antal punkter. Kunskapsområdena behöver inte motsvara arbetsområden i undervisningen, utan de är enbart ett sätt att strukturera innehållet i ämnet. Hur de olika innehållspunkterna hanteras i relation till varandra är något som lärare tillsammans med elever måste avgöra. Det centrala innehållet säger heller ingenting om hur mycket undervisningstid som ska ägnas åt de olika punkterna.

Det är viktigt att understryka att det centrala innehållet inte behöver utgöra allt innehåll i undervisningen. Det finns alltid möjlighet för läraren att komplettera med ytterligare innehåll utifrån elevernas behov och intresse.

Kunskapskraven

Kursplanerna kompletteras med kunskapskrav i de olika ämnena. Kunskapskraven är konstruerade utifrån ämnets långsiktiga mål och centrala innehåll. De beskriver den lägsta godtagbara kunskapsnivån för en elev i årskurs 3 och anger den kunskapsnivå som krävs för betygen A, C respektive E i årskurs 6 och 9.

I årskurs 3 finns det kunskapskrav för lägsta godtagbara kunskaper i ämnena matematik, svenska, svenska som andraspråk samt de samhällsorienterande och naturorienterande ämnena. I årskurs 6 finns kunskapskrav i samtliga ämnen utom moderna språk. I årskurs 9 finns kunskapskrav i alla ämnen.

I specialskolan och sameskolan ser det delvis annorlunda ut än i grundskolan.

- I specialskolan finns kunskapskrav för lägsta godtagbara kunskaper i årskurs 4 samt kunskapskrav för betygen A, C och E i årskurs 7 och 10. Specialskolan har också kunskapskrav för lägsta godtagbara kunskaper i ämnet teckenspråk för döva och hörselskadade i årskurs 4.
- I sameskolan finns kunskapskrav för lägsta godtagbara kunskaper i årskurs 3 samt kunskapskrav för betygen A, C och E i årskurs 6.

Kommentarer till kursplanen i slöjd

Förändringar jämfört med den tidigare kursplanen

Kursplanen i slöjd skiljer sig inte i grunden från sin föregångare utan ämnets inriktning är densamma. Men det finns några skillnader. Elevernas förmåga att analysera och värdera sitt slöjdarbete betonas mer. Detta ska inte uppfattas som att slöjdämnet ska teoretiseras, utan som att eleverna ska få större möjligheter att observera och reflektera över sin egen kunskapsutveckling.

Slöjdens koppling till det nutida samhället och slöjdekunskapernas betydelse i samhället har förtydligats för att bättre balansera betoningen av den personliga utvecklingen i den tidigare kursplanen. Kursplanen strävar också i större utsträckning än tidigare efter att betona hur materialkännedom och återbruk utgör ett bidrag till elevernas kunskaper om det hållbara samhället.

En viktig grund för förändringarna i den nya kursplanetexten är resultatet av Skolverkets nationella utvärdering av slöjdundervisningen, NU-03. Av utvärderingen framgick bland annat att slöjdundervisningen lägger stor betoning på görandet, men att elevernas lärande i görandet behöver uppmärksammas i större utsträckning av både lärare och elever. Den nya kursplanen vill genom sina skrivningar om vikten av analys och värdering bidra till detta.

SYFTET

Skolämnet slöjds främsta värde ligger inte i dess omedelbara nytta – även om tillfredsställelsen i att kunna skapa, framställa och uttrycka sig med föremål inte ska underskattas. Det är inte heller görandet i sig som är det centrala. Inte ens materialkännedom och vana vid att hantera enkla redskap och verktyg är tillräckligt för att motivera slöjdens plats på schemat. Ämnets ställning bygger snarare på dess bidrag till en allsidig personlig utveckling och utvecklingen av förmågor som alla människor har användning av.

Undervisningen i slöjd bidrar till att utveckla elevernas förmåga att framställa föremål för olika praktiska och estetiska ändamål. I undervisningen arbetar eleverna främst med material som metall, textil och trä, men också med andra material och olika materialkombinationer. Med hjälp av olika redskap och verktyg lär de sig samtidigt att uppfatta de möjligheter och begränsningar som olika material erbjuder. Undervisningen skapar förståelse för hur materialval, bearbetning och konstruktion påverkar ett föremåls form, funktion och bruksvärde. Arbetsprocessen kan vara fastslagen på förhand genom ritningar, mönster och instruktioner, den kan vara ett resultat av elevernas egna uppslag och idéer eller så kan den utgå från en uppgift eller en utmaning från läraren.

Undervisningen i slöjd bidrar till att utveckla elevernas förmåga att utveckla idéer, att efter analys och överväganden framställa en produkt och värdera en tillverkningsprocess. Eleverna skapar en inre bild, ofta med stöd av en skiss eller en modell, av ett föremål som de därefter även kan tillverka. Genom undervisningen blir eleverna förtrogna med olika material och tekniker, utvecklar medvetenhet om problem som kan uppstå under arbetets gång, samt tränar på olika sätt att hantera dessa. Eleverna lär sig genom undervisningen att experimentera, göra medvetna val, arbeta målmedvetet och dra lärdom av de erfarenheter de gör.

Undervisningen i slöjd bidrar även till att utveckla elevernas medvetenhet om sitt kulturarv. Slöjddämnet levandegör olika hantverk samtidigt som det tillvaratar tekniker och formspråk som gått i arv från tidigare generationer eller som genom migration och globalisering blivit en del av vår kultur. Undervisningen gör eleverna uppmärksamma på hur slöjden används i samhället och påverkar vår vardag. Undervisningen erbjuder även en ingång till frågor som rör betydelsen av resurshushållning, återanvändning och hållbar utveckling.

Manuellt och intellektuellt arbete i förening

I kursplanens inledande motivering till att ämnet slöjd finns i skolan förekommer uttrycket *manuellt och intellektuellt arbete i förening*. Uttrycket har medvetet valts för att försöka ringa in frågan om teori och praktik i slöjden. Begreppsparet teori och praktik har genom åren varit problematiskt att hantera i slöjdens kursplaner. Många har av tradition velat definiera slöjd som ett praktiskt skolämne, till skillnad från andra ämnen som i så fall skulle vara teoretiska. Men det uppstår snabbt problem när man försöker klassificera ämnen som antingen det ena eller det andra. I de flesta skolämnena finns inslag av färdighetskaraktär, där eleverna måste kunna förstå hur färdigheterna ska brukas, kunna bedöma när de är lämpliga att använda och förstå varför det förhåller sig så. Olika kunskapsformer är snarare varandras förutsättning än varandras motsatser.

I kursplanen förutsätts att det inte går att särskilja arbetet med händerna från analys och värdering i arbetet. Manuellt och intellektuellt arbete i förening är en beteckning för denna kombinerade kunskap, där hantverksskickligheten kombineras med förmåga att välja och motivera samt analysera och värdera.

Kunnande i hantverk

En del av syftestexten i slöjdens kursplan handlar om att eleverna ska utveckla *kunskaper i olika hantverk*. Det omfattar ett område som, även om det inte formulerats i tidigare kursplaner, alltid varit ett självklart inslag i undervisningen för lärarna. Området har emellertid tolkats mycket olika. Med kunnande i hantverk avses i kursplanen kunskaper i att hantera redskap, verktyg, maskiner och material, liksom kunskaper om formgivning och material- och färgvalens betydelse för det sammantagna resultatet. Ett hantverksskunnande handlar också om att utveckla föreställningsförmåga och kunna visualisera samt att göra medvetna val med tanke på material, framställningsmetod, konstruktion, funktion och uttryck. Kunnande i hantverk handlar därigenom i stor utsträckning om att använda sig av egna och andras tidigare slöjderfarenheter.

Kursplanen anger att eleverna ska utveckla *skicklighet*. Begreppet hantverksskicklighet har medvetet valts bort i kursplanen eftersom det ofta förstås som att enbart omfatta motoriska kunskaper och fingerfärdighet. Dessa egenskaper är inte alltid knutna till reflektion och tanke, utan enbart till handling. Genom att enbart använda ordet skicklighet vill kursplanen bredda begreppet till att även omfatta analys och värdering.

Tanke, sinnesupplevelse och handling

Kursplanen betonar att eleverna ska få möjlighet att utveckla *sin skicklighet i en process där tanke, sinnesupplevelse och handling samverkar*. En central tanke bakom detta är idén om erfarenhets- och handlingsbaserat lärande. Slöjd tillhör de kunskapsfält som vilar på en praktisk kunskapstradition. I slöjd kan eleverna inte alltid göra exakt som de lärt sig utan de måste förstå att anpassa varje handling till den aktuella situationen. Eleverna skaffar sig således kunskaper i form av erfarenheter. Handlingarna leder till att eleven ställer frågor: ”Varför blir det så här?” eller ”Varför funkar inte detta?” Svaren på dessa frågor, kombinerat med ytterligare erfarenheter, leder till ny kunskap och förståelse för orsakssamband. Detta skiljer lärandet i slöjd från en del andra ämnen, där eleverna först får lära sig vissa fakta och regler som senare ska tillämpas i laborativa situationer.

Som en följd av ovanstående resonemang är det omöjligt att lära sig slöjda genom att läsa texter eller att enbart titta på när någon annan gör något. Då kan man i bästa fall skaffa sig kunskaper om slöjd. Det är bara genom att själv arbeta i olika material med redskap och verktyg som erfarenheterna kommer, lärande sker och man kan utveckla kunskaper i och genom slöjd. Kunskaperna bekräftas ytterligare genom att de egna erfarenheterna diskuteras och bekräftas i samtal eller genom att arbetet dokumenteras på olika sätt. Kursplanen formulerar det som att eleverna ska ges möjlighet att *utveckla idéer, överväga olika lösningar, framställa föremål och värdera resultat*.

Nyfikenhet och kreativitet

Andra aspekter av slöjdundervisningen som tydligt skrivs fram i kursplanen är att den ska väcka *nyfikenhet* och utveckla elevernas förmåga att *ta sig an utmaningar på ett kreativt sätt*. Kreativitet är väsentligt för att eleverna ska kunna utveckla ett förhållningssätt som främjar entreprenörskap, något som lyfts fram i den första delen av den samlade läroplanen. Skrivningarna i kursplanen syftar på ett förhållningssätt som innefattar självtillit, självkänedom, idérikedom, handlingsberedskap samt samarbets- och kommunikationsförmåga – det vill säga att kunna se möjligheter och lösningar. Detta måste grundläggas tidigt hos barnen eftersom det lägger en grund för deras framtida möjligheter. Kreativitet efterfrågas ofta av såväl arbetsgivare som i utbildningssammanhang. Entreprenörskap lyfts även fram som en av åtta nyckelkompetenser för livslångt lärande inom det europeiska samarbetet. I slöjdundervisningen finns alla möjligheter att träna och utveckla nyfikenhet och kreativitet, liksom förmågan att fatta egna beslut och förstå konsekvenserna av dem.

I kursplanens inledning står det att *slöjdande är en form av skapande som innebär att finna konkreta lösningar inom hantverkstradition och design utifrån behov i olika situationer*. Design syftar i kursplanen på utvecklingen av medvetna och innovativa lösningar

där man tar hänsyn till funktionella och estetiska krav med utgångspunkt i användarens behov.

Slöjdens begrepp

Genom undervisningen i slöjd anger kursplanen att eleverna ska utveckla förtrogenhet med *begrepp som beskriver arbetsprocesser, redskap och slöjdföremåls estetiska uttryck*. Kursplanen betonar genomgående analys och värdering för att uppmärksamma lärandet i görandet. Det förutsätter ett språk och en begreppsapparat. Att kunna uttrycka sig med slöjdspecifika begrepp är viktigt för att fördjupa lärandet. De slöjdspecifika begreppen berikar också det allmänna ordförrådet och gör det lättare att kommunicera med andra.

Att ha ett rikt språk för att kunna beskriva och sätta ord på vad man känt och tänkt i samband med en estetisk upplevelse är också betydelsefullt. Det gäller både för den egna personliga utvecklingen och för att kunna göra sig förstådd hos andra.

Arbetsmiljö och säkerhetsfrågor

Kursplanen anger att eleverna ska ges möjlighet att utveckla *kunskaper om arbetsmiljö och säkerhetsfrågor*. Arbetsmiljö- och säkerhetsfrågor är centrala vid åtskilliga typer av slöjdarbete. Många av de redskap och den utrustning som används vid slöjdande kräver ett säkerhetstänkande. Att vara medveten om ergonomi och arbetsmiljö, till exempel om arbetsställningar och om ljudnivå, är också betydelsefullt för att undvika skador. I skolsammanhang arbetar man ofta många tillsammans i verkstadsliknande miljöer. Att då kunna ta hänsyn och samarbeta är centralt ur säkerhetssynpunkt.

Slöjd från olika kulturer och tidsperioder

Genom undervisningen ska eleverna få kunskaper om såväl det historiska svenska kulturarvet som nutida design och estetiska uttryck från andra kulturområden. Detta är ett sätt att placera in slöjden i ett sammanhang och vidga perspektivet på vad slöjd kan vara, samtidigt som det belyser det faktum att vi lever i en mer globaliserad värld. Kursplanen anger att eleverna genom undervisningen ska utveckla en *medvetenhet om estetiska traditioner och uttryck*. Dessutom ska de utveckla *förståelse för slöjd, hantverk och design från olika kulturer och tidsperioder*.

Denna ambition att vidga ämnets innehåll framträder på flera sätt i kursplanens skrivningar, inte minst i det centrala innehållet. Det motiveras bland annat av resultat från Skolverkets utvärdering av slöjdundervisningen, NU-03. I dessa utvärderingar ger eleverna ofta uttryck för en syn på slöjdundervisningen som rolig men inte nyttig. Genom att koppla undervisningen till barn- och ungdomskulturer, identitetsutveckling och aktuella trender vill kursplanen sätta in slöjdämnet i ett nutida sammanhang och visa på dess betydelse inom olika områden.

Mötet med historiska och samtida föremål från olika kulturer, och förmågan att tolka dessa föremåls estetiska och kulturella uttryck, kan också bidra med idéer till det egna skapandet. Det är ett sätt att få inspiration i riktning mot att utveckla ett framtida personligt formspråk. Mötet med föremål från olika kulturer, historiskt och i nutid, ska alltså inte ses som enbart analytiska och teoretiska inslag i kursplanen utan ska också förstås som en utgångspunkt för eget skapande.

De långsiktiga målen

Kursplanens syftestext avslutas med ett antal långsiktiga mål. De är formulerade som förmågor som undervisningen ska ge eleverna förutsättningar att utveckla. Förmågorna ligger till grund för kunskapskraven i ämnet och kommenteras längre fram i avsnittet ”Kunskapskraven”.

DET CENTRALA INNEHÅLLET

Det centrala innehållet i kursplanen anger vilket obligatoriskt innehåll som ska behandlas i undervisningen. Det är indelat i kunskapsområden som tillsammans ringar in centrala delar av ämnet. Kunskapsområdena bör inte ses som separata arbetsområden för undervisningen, utan de kan kombineras på de sätt som läraren bedömer som mest lämpliga för att uppnå syftet med undervisningen.

Varje kunskapsområde består av ett antal punkter. Dessa ska inte uppfattas som att de alltid ska väga lika tungt i undervisningen. Innehållspunkterna ska snarare uppfattas som byggstenar som kan kombineras på olika sätt. Det centrala innehållet är strukturerat så att det visar på en progression. Det innebär att innehållet vidgas och fördjupas upp genom årskurserna.

Innehållet i slöjd

Det centrala innehållet i kursplanen i slöjd är indelat i fyra kunskapsområden: ”Slöjdens material, redskap och hantverkstekniker”, ”Slöjdens arbetsprocesser”, ”Slöjdens estetiska och kulturella uttrycksformer” samt ”Slöjden i samhället”. De fyra kunskapsområdena har valts utifrån vad som kan anses vara det mest centrala innehållet i slöjdamnet. De sammanfattar hantverksskunnandet, processkunskaperna och de möjligheter till kommunikation som finns i slöjdens traditioner och material samt slöjdens betydelse i samhället.

Exempel i innehållet

Under rubriken Centralt innehåll i kursplanen förekommer vissa exempel. De förtydligar innehållet, men är inte uttryck för att de bör prioriteras framför andra alternativ. Exempelvis anges för årskurserna 4–6 att innehållet *dokumentation av arbetsprocessen i ord och bild, till exempel i en loggbok* ska ingå i undervisningen. Det innebär att dokumentation i såväl ord som bild är ett obligatoriskt innehåll under årskurserna 4–6. Men likaväl som att möta dokumentation i form av en loggbok kan eleverna möta dokumentation på dator, i en portfolio eller i någon helt annan form.

Slöjdens material, redskap och hantverkstekniker

Det här kunskapsområdet behandlar ämnets material, redskap och tekniker. Innehållet under kunskapsområdet har tydliga kopplingar till det långsiktiga mål som handlar om att eleverna ska utveckla förmågan *att förmege och framställa föremål i olika material med hjälp av lämpliga redskap, verktyg och hantverkstekniker*. Men även övriga långsiktiga mål har nära kopplingar till innehållet.

Material

I kursplanen har materialen *metall, textil och trä* skrivits fram. Det har gjorts dels därför att slöjdande alltid handlar om någon form av materialhantering eller bearbetning, dels därför att det är de material som vi alla klär oss i och omger oss med i våra bostäder. I kombinationen av dessa tre material ligger även pedagogiska värden, eftersom eleverna under årskurserna 1–3 ska lära sig att urskilja olika materials *användningsområden* och deras *egenskaper* såsom fiberstruktur och hållbarhet. Valet av material utgör också en viktig del av arbetsprocessen i ett slöjdarbete.

Materialen skrivs i bokstavsordning: metall, textil och trä. Det är ett sätt att markera materialens självständighet och att olika material kan kombineras på många sätt. I årskurserna 4–6 fokuseras förutom egenskaper och användningsområden också materialens *kombinationsmöjligheter*. I årskurserna 7–9 föreskrivs en vidgad materialanvändning genom att materialens *kombinationsmöjligheter med andra material* lyfts fram. Arbetet vidgas också till att omfatta *nyproducerade och återanvända* material och materialkombinationer, vilket kräver arbete med tekniker och konstruktioner som är nya för eleverna. Här kan många materialkombinationer förekomma, till exempel ull och plåt, textil och glas, betong och trä, eller återbrukade elektronikkomponenter och plaster av olika slag. För att kunna kombinera olika material med varandra behöver eleverna utveckla sin problemlösningsförmåga samt söka nya sätt att utforma slöjdföremål och utveckla sitt formspråk. Kursplanen anger dock inte vilka andra material som ska föras in i slöjdundervisningen under årskurserna 7–9. Det lämnas till beslut på lokal nivå utifrån lokala förutsättningar, traditioner och tillgång till redskap och lokaler.

Handverktyg, redskap och maskiner

Handverktyg, redskap och maskiner (maskiner från årskurserna 4–6), *hur de benämns och används på ett säkert och ändamålsenligt sätt* är centralt innehåll under hela grundskoletiden. Uppräkningen av handverktyg, redskap och maskiner motiveras av att dessa uttryck inte är helt synonyma, även om de i viss mån överlappar varandra. Det finns också skillnader i språkbruk och benämningar mellan slöjdarbete i olika typer av material, vilket motiverar att hela uppräkningslistan finns med. Hur progressionen tar sig uttryck är något varje slöjdlärare själv beslutar utifrån sin pedagogiska planering och sina lokala förutsättningar. Att exempelvis ange vilka verktyg och redskap som ska användas i vilken årskurs skulle styra verksamheten på ett oönskat sätt. Det viktiga, sett ur ett 1–9-perspektiv, är att undervisningen ger eleverna möjlighet att uppfatta progressionen i fråga om såväl bredare som djupare kunskaper om olika verktyg och redskap, deras användning, möjligheter och begränsningar, samt en utökad begreppsrepertoar genom kunskaper om hur handverktygen, redskapen och maskinerna benämns.

Kursplanen anger att eleverna genom hela grundskoletiden ska möta ett innehåll som handlar om hur man *på ett säkert sätt* kan använda verktyg, redskap och maskiner. Det är särskilt viktigt med tanke på att varken utrustningen i slöjdsalarna eller alla redskap är anpassade till de yngre eleverna.

Hantverkstekniker

Det som i den tidigare kursplanen kallades för arbetsmetoder benämns i kursplanen *hantverkstekniker*, eftersom tekniker är ett allmänt vedertaget begrepp för de handgrepp, redskap och verktyg som man använder sig av vid slöjdande och som eleverna ska lära sig att använda i slöjdundervisningen. Kursplanen och det centrala innehållet anger inte vilka, eller hur många, hantverkstekniker som ska behandlas i undervisningen. De anger heller inte heller i vilken ordning olika tekniker ska tas upp. Där emot föreskrivs en progression i förhållande till det lokala val av tekniker som görs; från *enkla former av några hantverkstekniker* (årskurserna 1–3), till *några former av hantverkstekniker* (årskurserna 4–6), och i de högre årskurserna handlar det om *utvecklade former av hantverkstekniker* (årskurserna 7–9).

Det kan i alla årskurser handla om att möta samma hantverksteknik, men med olika svårighetsgrad. De exempel som anges syftar till att illustrera just denna progression, inte till att framhålla vissa tekniker framför andra. Valet av tekniker och i vilken utsträckning dessa ska vara gemensamma för alla elever är ett lokalt beslut. Det beslutet påverkas till exempel av sättet att organisera slöjdundervisningen på, vilka uppgifter eleverna arbetar med och vilka mål som står i fokus för olika delar av undervisningen. Styrande för urvalet av tekniker ska vara de fyra förmågor som slöjdundervisningen syftar till att eleverna ska utveckla. Att lära sig en specifik hantverksteknik utgör inte ett mål i sig, utan syftar exempelvis till det långsiktiga målet att utveckla förmågan att formge och framställa föremål i olika material med hjälp av lämpliga redskap, verktyg och hantverkstekniker.

Kursplanen föreskriver också att eleverna i årskurserna 4–9, i samband med mötet med hantverkstekniker, även ska möta *begrepp som används i samband med de olika teknikerna*. Det innebär att utveckla en slöjdspecifik terminologi för att fördjupa det egna lärandet och underlätta kommunikation med andra.

Skisser, modeller, mönster och arbetsbeskrivningar

När man arbetar i slöjdmaterial med hjälp av redskap och hantverkstekniker fordras olika typer av skisser, modeller, mönster och arbetsbeskrivningar. Det centrala innehållet föreskriver att *enkla skisser och arbetsbeskrivningar* ska ingå i slöjdundervisningen i årskurserna 1–3. Under årskurserna 4–6 införs *två- och tredimensionella skisser* och *modeller* och i årskurserna 7–9 *två- och tredimensionella skisser, modeller, mönster och arbetsbeskrivningar*.

Arbetsbeskrivningar kan vara av olika slag, till exempel skriftliga, illustrerade eller muntliga. Skisser och modeller kan utgöras av allt från enkla idéskisser till skalenliga ritningar och tredimensionella modeller. Progressionen ligger i att kunna göra enkla skisser och arbeta efter enkla instruktioner i de tidiga skolåren, till att i de senare skolåren i större utsträckning kunna använda skisser och modeller för idéutveckling och för att mer generellt tolka olika typer av beskrivningar. I samband med den här innehållspunkten ska eleverna också möta hur skisser, modeller, mönster och arbetsbeskrivningar kan *kopplas till matematiska beräkningar*.

Alla typer av skisser, modeller, mönster och arbetsbeskrivningar passar inte för alla typer av slöjdarbeten. Därför är det viktigt att möta och pröva på varierade utgångs-

punkter för arbetet. Därigenom lär sig eleverna att använda och samtidigt utveckla förståelse för olika typer av beskrivningar, skisser och modeller. Exempelvis kan en skalenlig modell av en hylla utgöra ett bra redskap för att överväga proportioner mellan delar, medan ett blivande klädesplagg bättre skissas och planeras genom att jämföra olika färgkombinationer med hjälp av ett digitalt ritprogram.

Arbetsmiljö och ergonomi

Under alla årskurser ska eleverna möta hur man kan använda verktyg, redskap och maskiner på ett säkert sätt. I årskurserna 7–9 vidgas detta till att bli en egen innehållspunkt om *arbetsmiljö och ergonomi*. Att lära sig att inta rätt arbetsställningar och att skydda sig mot till exempel höga ljud eller dammpartiklar är väsentligt för att undvika skador, både vid slöjdarbete och i andra sammanhang. Innehållet är obligatoriskt i årskurserna 7–9, men det kan naturligtvis behandlas även i tidigare årskurser.

Slöjdens arbetsprocesser

Kunskapsområdet ”Slöjdens arbetsprocesser” behandlar slöjdarbetets olika delar. Området har tydliga kopplingar till alla fyra långsiktiga mål, eftersom det ringar in hela arbetsprocessen i slöjd.

Slöjdarbetets olika delar

I det centrala innehållet lyfts slöjdarbetets olika delar: *idéutveckling, överväganden, framställning* och *värdering* fram. I tidigare kursplaner har man i stället använt det sammanfattande uttrycket ”slöjdprocessen”. Anledningen till att kursplanen frångår begreppet slöjdprocessen är att tolkningen av begreppet har varierat kraftigt. Slöjdlärare har i stor utsträckning använt sig av begreppet för att beskriva sitt eget arbetsätt – oavsett hur deras undervisningspraktik egentligen har sett ut. Det har av många uppfattats som en svaghet i tidigare kursplaner att ett centralt begrepp i slöjddämnet inte har en tydlig och allmänt känd innebörd. För att få en förståelse för kursplanens nuvarande skrivningar om arbetsprocessen i slöjd följer här en kort kommentar och bakgrund till vad som lett fram till denna.

I den tidigare kursplanen beskrevs slöjdprocessen i form av fyra faser: ”idé”, ”planering”, ”genomförande” och ”värdering”. Begreppet användes i många sammanhang i kursplanen men på ett sådant sätt att slöjdprocessen kunde uppfattas på olika sätt:

- som ett mål genom att eleverna skulle kunna beskriva slöjdprocessen för att uppnå godkänt,
- som ett ämnesinnehåll genom dess framträdande roll i kursplanen,
- som en metod för lärande.

Ett annat problem med begreppet slöjdprocessen var att det kunde uppfattas som ämnesspecifikt. I själva verket förekommer flera, inte nödvändigtvis ämnesspecifika, processer som samverkar när eleverna slöjdar i skolan. Det handlar dels om en kreativ process, dels om en produktionsprocess och slutligen om en tredje parallell process i form av en pedagogisk läroprocess. Dessa processer förekommer i alla skapande verksamheter och inte bara vid slöjdande eller i slöjdundervisning.

Ytterligare ett problem är att begreppet kunde ge intryck av att ett slöjdarbetes faser följer ett linjärt förlopp. Men ett slöjdarbete bör snarare ses som bestående av flera självständiga delar som samverkar i en komplex process. I realiteten arbetar eleverna oftast och naturligt med dessa delar samtidigt, eller i en pendlande process. I kursplanen används därför inte som tidigare begreppet ”steg”. I stället talar man om arbetsprocessens delar – allt för att undvika att ge intryck av en linjär process. När eleverna slöjdar får de lära sig att förhålla sig till de olika delarna och att driva sitt arbete framåt, från idé till färdigt slöjdföremål.

I kursplanen står det framskrivet i syftet att eleverna ska *utveckla idéer, överväga olika lösningar, framställa föremål och värdera resultat*. I det centrala innehållet motsvaras den skrivningen av begreppen *idéutveckling, överväganden, framställning och värdering*. Avsikten med att bryta ut arbetsprocessens olika delar är att tydligare beskriva de faktiska delarna och därmed minska risken för att innebörden tolkas på alltför olika sätt.

Nedan följer ett kort förtydligande av vad processens olika delar innebär:

- *Idéutveckling* syftar på själva utvecklings- och idéarbetet oavsett var idéerna kommer ifrån. I slöjdundervisningen är det viktigt att eleverna lär sig var och hur impulser till det egna arbetet kan uppstå, till exempel genom att iaktta fenomen, bilder och föremål i omgivningen. Idéutvecklingen kan ske utifrån elevernas egna idéer, en given uppgift där ett problem, ett behov, ett material eller en teknik kan vara utgångspunkt, eller utifrån ett övergripande tema.
- Med *överväganden* menas de val och prioriteringar som den slöjdande gör genom att pröva alternativa lösningar för sitt arbete, innan, under och efter arbetet. Det kan till exempel handla om val av material, teknik, verktyg, form, färg och konstruktionssätt. I den tidigare kursplanen användes i stället för överväganden begreppet ”planering”. Det gav emellertid intryck av att ett slöjdarbetes förlopp kan förutses, vilket är omöjligt för en elev som gör något för första gången. Överväganden sker kontinuerligt under hela arbetsprocessen i slöjd. Som lärare är det väsentligt att vara medveten om hur olika typer av respons hänger samman med vad eleverna ges möjligheter att lära sig. Att exempelvis ensidigt ge eleverna instruktioner om hur de ska genomföra ett arbete ger dem erfarenheter av redskap, tekniker och ”ett rätt sätt”, medan fokus på elevernas olika överväganden utvecklar deras förståelse och insikt om olika alternativ och deras följder.
- *Framställning* syftar på görandet, eller själva hantverket, vilket är centralt i slöjdundervisningen. Begreppet motsvaras i den äldre kursplanen av ”genomförandefasen”. Denna del har, visar Skolverkets utvärdering av slöjdundervisningen (NU-03), fått oproportionerligt stort utrymme i undervisningen, vilket har bidragit till att slöjdundervisningen på sina håll fått en alltför stark produktionsinriktning. Utmärkande för slöjddämnet är visserligen arbetet med material för att framställa föremål, men detta behöver balanseras mot övriga delar av arbetsprocessen för att ämnets syfte ska uppfyllas. Det innebär att man som lärare behöver hjälpa eleverna att utveckla en förståelse för slöjdarbetets och arbetsprocessens olika delar, och inte

i första hand hjälpa dem att framställa föremål. Större fokus på idéutveckling och medvetna överväganden innan framställningen startar, samt värdering såväl under som efter genomfört arbete, är nödvändigt för att balansera ett annars alltför stort fokus på elevernas görande. Det innebär emellertid inte att man ska förringa värdet av det görande som kännetecknar slöjdundervisningen. Att eleverna genom sitt konkreta arbete med framställning av föremål har goda förutsättningar att utveckla sitt tänkande är en av de största förtjänsterna med slöjdamnet.

- *Värdering* är en mycket väsentlig del av arbetsprocessen i slöjd. När man värderar reflekterar man innan, under och efter arbetet över vad man har gjort. Att värdera innebär att kunna föreställa sig och beskriva effekter av olika handlingar eller vad som har hänt under processens förlopp och att kunna analysera hur den egna arbetsinsatsen har påverkat resultatet. Det är också en övning i att formulera egna uppfattningar om slöjdföremålens estetiska och symboliska uttryck. Det är väsentligt att värderingen sker såväl före och under som efter själva framställningen. En avslutande värdering kan annars lätt få karaktären av att eleven ensidigt redovisar vad som gjorts. En värdering innefattar inte bara vad utan också **hur** och inte minst olika aspekter av **varför**. Det kan till exempel handla om övervägda alternativ och motiv samt gjorda erfarenheter och kopplingar till tidigare eller kommande arbeten. Genom att ha bredare fokus än på bara vad som gjorts kan man som lärare bidra till elevernas lärande i och genom slöjd.

Utforskande och undersökande

För att kunna slöjda räcker det inte med att lära sig vissa faktakunskaper och handgrepp, utan eleven måste också förstå i vilken ordning och på vilket sätt olika komponenter ska kombineras. Det är också viktigt att lära sig både experimentellt utforskande och mer systematiskt undersökande arbetssätt och hur man driver sitt arbete framåt. Det är en förutsättning för att eleverna ska bli mer självständiga och kunna göra egna bedömningar, våga ta risker och därmed uppnå slöjdkunskaper på en mer medveten nivå. Det är också en förutsättning när läraren vanligen, under föreskriven lektionstid, bara har några minuter per vecka och elev till individuella kontakter.

Eftersom slöjdsalen med sina material, verktyg och redskap är en helt ny miljö för många elever ska de under årskurserna 1–3 möta ett *utforskande av materialens, redskapens och verktygens möjligheter*. Elevernas repertoar när det gäller kunskaper om hantverkstekniker och redskapsanvändning utökas sedan gradvis genom att de under årskurserna 4–6 ges möjlighet till *undersökande av olika materials och hantverksteknikers möjligheter*. I grundskolans högre årskurser vidgas det undersökande arbetet till ett mer systematiskt undersökande. I årskurserna 7–9 handlar det om *undersökande av olika materials form, funktion och konstruktionsmöjligheter*, vilket innebär en fördjupning och breddning av tidigare kunskaper. Eleverna har nu nått en viss nivå av slöjdkunskaper, vilket ger en grund för dem att pröva olika möjligheter och alternativa lösningar. Progressionen i innehållet ligger i att gå från ett prövande och utforskande förhållningssätt i de lägre årskurserna till ett mera systematiskt prövande och omprövande i de högre årskurserna.

Slöjdens estetiska och kulturella uttrycksformer

Kunskapsområdet ”Slöjdens estetiska och kulturella uttrycksformer” behandlar olika områden som kan fungera som inspirationskällor och förebilder för eget skapande samt vad olika slöjdföremål kommunicerar. Det inrymmer också ett innehåll som handlar om vilken funktion föremål kan ha som uttryck för etnisk och kulturell identitet.

Kunskapsområdet har tydliga kopplingar till det långsiktiga mål som handlar om att eleverna ska ges förutsättningar att utveckla förmågan att *tolka slöjdföremåls estetiska och kulturella uttryck*. Men kunskapsområdet har också kopplingar till övriga långsiktiga mål.

Inspirationskällor och förebilder

I det centrala innehållet beskrivs olika typer av *inspirationskällor och förebilder* för eget skapande som ska ingå som en del i slöjdundervisningen. Avsikten med dessa olika typer av inspirationskällor och förebilder är att eleverna ska kunna använda olika utgångspunkter i sitt arbete. Med inspirationskällor och förebilder avses emellertid inte återinförande av mallslöjdande. Däremot kan elevernas idéarbete stimuleras genom bilder och föremål eller genom att de får lyssna på en berättelse eller utgå från något som de varit med om eller känner till.

Kursplanen anger att *berättelser* (årskurserna 1–3), *hantverk och slöjdtraditioner från olika kulturer* (årskurserna 4–6) samt *arkitektur, konst och design* (årskurserna 7–9) är obligatoriska utgångspunkter i undervisningen. Berättelser kan utgå från elevernas egna intressen eller deras läsning. Etniska hantverk kan kopplas till lokala, nationella och internationella traditioner och kulturer, samt till olika tidsepoker. Arkitektur, konst och design kan kopplas till slöjdundervisningen på många olika sätt; ett sätt är att involvera närsamhället genom att hämta inspiration utanför skolan. Genom att använda olika inspirationskällor och förebilder – allt ifrån historiska konstbilder, gamla föremål, slöjd från andra länder och olika etniska grupper eller fiktiva figurer från medievärlden – kan elevernas färg- och formspråk stimuleras.

Progressionen ligger i att gå från det enkla till det mer sammansatta genom att involvera allt fler inspirationskällor och förebilder som utgångspunkt för elevernas slöjdarbeten.

Slöjdföremåls uttryck

Kursplanen skriver fram att eleverna ska möta ett innehåll som handlar om estetiska och kulturella uttryck och uttrycksformer. Det är ett innehåll som handlar både om att utveckla kunskaper för att kunna tolka föremåls uttryck, och om att kunna använda sig av dessa kunskaper i det egna skapandet. Här lyfts ett innehåll fram som handlar om att eleverna ska kunna tolka barn- och ungdomskultur, mode och trender men också om att utforma egna slöjdföremål på ett personligt sätt – i riktning mot att utveckla ett framtida personligt formspråk.

Genom hela grundskoletiden ska eleverna bli bekanta med hur färg, form och material används för att uttrycka något. I årskurserna 1–3 *hur färg, form och material*

påverkar slöjdföremåls uttryck och i årskurserna 4–6 *hur olika kombinationer av färg, form och material påverkar slöjdföremåls estetiska uttryck*. Progressionen ligger i hur färg, form och material kan kombineras och därigenom skapa ett tydligare estetiskt uttryck. I de senare årskurserna förflyttas fokus till det egna skapandet. I årskurserna 7–9 anger kursplanen *egen formgivning med hjälp av olika material, färger och former*. Utifrån grundläggande kunskaper om färg, form och material ska eleverna ges möjligheter att pröva och utveckla en förståelse för möjligheter och begränsningar samt för hur man medvetet kan skapa olika estetiska uttryck.

Begreppet estetisk förekommer i olika kombinationer i kursplanen för slöjd. Estetisk ska i det här sammanhanget förstås som sinnesupplevelse eller varseblivning och inte förväxlas med det filosofiska vetenskapsområdet estetik, som brukar definieras som läran om det sköna. Att, som kursplanen formulerar det, utveckla förmågan att tolka slöjdföremåls *estetiska uttryck* kan handla om att tolka och bedöma ett föremåls originalitet, individualitet och sammanhang. Detta synsätt innebär inte att ett slöjdföremål som har ett starkt estetiskt uttryck behöver vara ”vackert” i vedertagen bemärkelse. Föremålet ska emellertid beröra och engagera den som kommer i kontakt med det.

Slöjd som uttryck för identitet

I kursplanen är avsikten att betona det nutida i större utsträckning än i tidigare kursplaner. Det sker genom att i årskurserna 4–6 lyfta fram *hur symboler och färger används inom barn- och ungdomskulturer och vad de signalerar*. Innehållet omfattar ett samhällsperspektiv och vikten av att utveckla en medvetenhet om vad olika uttryck signalerar och hur de kan uppfattas av andra. I årskurserna 7–9 vidgas innehållet till att fokusera *mode och trender, vad dessa uttryck signalerar och hur de påverkar individen*.

I årskurserna 7–9 lyfter kursplanen också fram innehållet *slöjd och hantverk i Sverige och andra länder som uttryck för etnisk och kulturell identitet*. Etnisk identitet ska i kursplanen förstås som det sätt på vilket människor definierar och positionerar sig i relation till föreställningar kring etnicitet. Ett exempel på slöjd och hantverk som uttryck för etnisk och kulturell identitet finns i den svenska och nordiska kulturen i form av samiskt hantverk. Det är en hantverkstradition som handlar om såväl bruksvärden och estetiska värden som uttryck för identiteter.

Etniska hantverk och slöjdtraditioner kan också vara inspirationskällor och förebilder för eget skapande. Fördjupade kunskaper om olika slöjdtraditioner kan därigenom bidra till att bredda utgångspunkterna för det egna skapandet.

Slöjden i samhället

Kunskapsområdet ”Slöjden i samhället” fokuserar slöjdföremål och slöjdverksamhet i samhället. Genom att betona de samhälleliga aspekterna av slöjdverksamhet vill kursplaneskrivningarna undvika att elevernas skapande i olika material enbart uppfattas som en privat eller individuell angelägenhet. Kunskapsområdet har alltså tillkommit för att förtydliga slöjdens betydelse för företeelser utanför skolan. Innehållet i kunskapsområdet har beröringspunkter med alla långsiktiga mål i kursplanen.

Slöjdföremål och slöjdverksamhet

För de lägsta årskurserna handlar samhällsanknytningen om att upptäcka slöjdföremål i närmiljön och att urskilja deras *funktion och betydelse som bruks- och prydnadsföremål* (årskurserna 1–3). I årskurserna 4–6 övergår eleverna till att möta *slöjdverksamhetens betydelse för individen och samhället, historiskt och i nutid*. Nu ska slöjdverksamheten sättas in i ett större sammanhang som handlar om slöjdens historiska och nutida betydelse för individen och samhället. I årskurserna 7–9 förflyttas huvudfokus till det nutida; vad som är banbrytande och ligger i framkant i form av *design, konsthantverk, hemslöjd och andra slöjdformer i det offentliga rummet*. Det här kan till exempel innebära att fokusera offentlig konst och utformningen av offentliga miljöer.

Materials ursprung och resurshushållning

I kunskapsområdet ingår också mötet med olika materials ursprung och deras miljöpåverkan. När det gäller arbetet för ett hållbart samhälle kan slöjden bidra med både kunskap om ett miljömedvetet förhållningssätt samt om olika sätt att ta till vara och återbruka. I årskurserna 1–3 utvecklar eleverna kunskaper om *några slöjdmaterials ursprung*. Detta innehåll lägger en grund för att i årskurserna 4–6 kunna utveckla kunskaper om *resurshushållning*. Det kan exempelvis innebära att utveckla kunskaper om hur man kan vara sparsam vid användningen av material, eller hur man kan reparera och återanvända dem. I årskurserna 7–9 får eleverna en vidgad materialkunskap genom att kursplanen lyfter fram *olika material och hur de produceras utifrån ett hållbarhetsperspektiv*. Här ligger fokus på hur materialen har producerats och transporterats och hur det påverkar människor och miljö.

Genom att utveckla kunskaper om våra vanligaste material underlättas människans anpassning till ett mera miljövänligt samhälle, där jordens resurser kan tas till vara på ett bättre sätt. Slöjdundervisningen har därigenom tydliga kopplingar till en hållbar utveckling. Det är ett perspektiv som belyser kopplingen mellan resursfrågor, samhällsfrågor och utvecklingsfrågor. Undervisningen i frågorna syftar till att utveckla en förmåga att reflektera och handla såväl lokalt som globalt med hänsyn tagen till framtida generationers behov.

KUNSKAPSKRAVEN

Kunskapskraven är skrivna i löpande text och ger helhetsbeskrivningar av vilka kunskaper som krävs för de olika betygsstegen. De grundar sig på förmågorna som beskrivs i de långsiktiga målen samt på det centrala innehållet.

Kunskapsformer och helhetssyn

Kunskapskraven är konstruerade utifrån den kunskapssyn som finns i läroplanen. Där beskrivs att kunskap kommer till uttryck i olika former, så kallade kunskapsformer, som förutsätter och samspelar med varandra. Dessa kunskapsformer kan till exempel vara att kunna analysera eller framställa något. Enligt läroplanen måste skolans arbete

inriktas på att ge utrymme för olika kunskapsformer och skapa ett lärande där de olika formerna balanseras och blir till en helhet. Detta innebär att en specifik kunskapsform inte kan kopplas samman med ett visst betygssteg. Att en elev behärskar fakta i form av minneskunskap är med andra ord inte enbart knutet till betyget E. På samma sätt leder en elevs förståelse och analysförmåga inte automatiskt till betygen C eller A. Av den anledningen finns de kunskapsformer som beskrivs i ämnets långsiktiga mål uttryckta på alla betygsnivåer.

Kunskapskrav för olika årskurser

Kunskapskraven i slöjd beskriver vad som krävs för de olika betygsstegen i årskurs 6 och 9 i grundskolan. Kraven utgår från de långsiktiga målen i syftet och relaterar till det centrala innehållet i årskurserna 1–6 respektive 7–9.

Kunskapskraven är skrivna som helhetsbeskrivningar och för att få betyget E, C eller A krävs att elevens kunskaper motsvarar beskrivningen av kunskapskravet i sin helhet.

I tabellform

Det är viktigt att läsa och förstå kunskapskraven ur ett helhetsperspektiv. Men för att det ska vara lätt att urskilja progressionen, det vill säga hur kraven förändras och utvecklas mellan betygsstegen, presenteras de förutom i löpande text även i en tabell i kursplanen.

Avläser man tabellen vertikalt framträder ett betygssteg i sin helhet. Läser man den istället horisontellt syns progressionen mellan betygsstegen tydligt. De fetmarkerade orden visar vad som skiljer kunskapskraven på de olika betygsstegen från varandra.

Exempel:

<i>Kunskapskrav för betyget E i slutet av årskurs 9</i>	<i>Kunskapskrav för betyget C i slutet av årskurs 9</i>	<i>Kunskapskrav för betyget A i slutet av årskurs 9</i>
Eleven kan i slöjdarbetet bidra till att utveckla idéer med hjälp av erbjudet inspirationsmaterial. Dessutom kan eleven pröva hur material och hantverkstekniker kan kombineras med hänsyn till föremålets form och funktion.	Eleven kan i slöjdarbetet utveckla idéer med hjälp av erbjudet inspirationsmaterial. Dessutom kan eleven pröva och ompröva hur material och hantverkstekniker kan kombineras med hänsyn till föremålets form och funktion.	Eleven kan i slöjdarbetet utveckla idéer med hjälp av erbjudet inspirationsmaterial och sådant som eleven själv har sökt upp . Dessutom kan eleven systematiskt pröva och ompröva hur material och hantverkstekniker kan kombineras med hänsyn till föremålets form och funktion.

Varje del av kunskapskraven inleds med en beskrivning av vad eleven kan. Den beskrivningen tar sin utgångspunkt i en eller flera förmågor (i exemplet ovan förmågorna att *formge och framställa föremål i olika material med hjälp av lämpliga redskap, verktyg*

och hantverkstekniker samt att *välja och motivera tillvägagångssätt i slöjdarbetet utifrån syftet med arbetet och utifrån kvalitets- och miljöaspekter*). Sedan kommer en beskrivning av **hur** eleven visar sina kunskaper för de olika betygsstegen. Det är genom den beskrivningen som kvaliteten eller nivån på elevens kunnande syns.

Sammanfattande uttryck

För att kunskapskraven ska vara hanterbara och inte bli alltför omfattande, preciseras inte innehållet lika detaljerat i kunskapskraven som i det centrala innehållet. Alltför detaljerade kunskapskrav skulle även kunna ge oönskade effekter vid betygssättningen. Enstaka detaljer i kunskapskraven som eleven inte motsvarar, skulle kunna leda till att eleven inte uppfyller kunskapskravet i sin helhet. Innehållet beskrivs därför ofta med sammanfattande uttryck i kunskapskraven.

Exempel:

Det sammanfattande uttrycket *erbjudet inspirationsmaterial* som finns i utdraget ur kunskapskravet ovan syftar på flera olika punkter i det centrala innehållet. I årskurserna 7–9 syftar det bland annat på:

- Arkitektur, konst och design som inspirationskällor och förebilder ...
- Mode och trender ...
- Slöjd och hantverk i Sverige och andra länder ...
- Design, konsthantverk, hemslöjd och andra slöjdformer i det offentliga rummet.

Relationen mellan kunskapskraven och de långsiktiga målen

Eleverna ska ges möjlighet att utveckla förmågorna i de långsiktiga målen genom hela grundskoletiden. Här följer en övergripande beskrivning av utvecklingen i förmågorna, det vill säga progressionen, i ämnet slöjd och hur den skrivs fram i kunskapskraven.

Förmågan att

– *formge och framställa föremål i olika material med hjälp av lämpliga redskap, verktyg och hantverkstekniker*

och

– *välja och motivera tillvägagångssätt i slöjdarbetet utifrån syftet med arbetet och utifrån kvalitets- och miljöaspekter*

Progressionen i förmågan att formge och framställa slöjdföremål utgår i de tidigare årskurserna från att eleven skapar enkla slöjdföremål i olika material utifrån instruktioner. I senare årskurser övergår den i ett krav på att eleven skapar mer avancerade slöjdföremål och i allt större utsträckning tar egna initiativ. På de högre betygsnivåerna ställs allt högre krav på kvaliteten i elevens formgivning och framställning. Dessutom ökar kraven på att eleven använder handverktyg, redskap och maskiner på ett funktionellt sätt.

När det gäller förmågan att välja och motivera tillvägagångssätt ligger progressionen i att eleven ger allt mer välgrundade motiveringar till sina val av tillvägagångssätt utifrån syftet och, successivt, utifrån allt fler kvalitets- och miljöaspekter. På de högre betygsnivåerna ställs allt högre krav på att eleven i ökad utsträckning bidrar till att utveckla idéer med hjälp av inspirationsmaterial. I senare årskurser krävs även att eleven allt mer systematiskt undersöker hur material och hantverkstekniker kan kombineras med hänsyn till föremålets form och funktion. Det ligger också en progression i allt större krav på att eleven i ökad utsträckning bidrar till att formulera och välja handlingsalternativ som leder arbetsprocessen framåt.

– *analysera och värdera arbetsprocesser och resultat med hjälp av slöjdspecifika begrepp*

Här ligger progressionen i att eleven ger allt mer välgrundade omdömen om arbetsinsatsen och hur den har påverkat slöjdföremålet. Först handlar det främst om slöjdföremålets kvalitet och efterhand även om dess form och funktion. I senare årskurser på de högre betygsnivåerna ställs även allt högre krav på hur eleven använder slöjdspecifika begrepp i sina omdömen.

– *tolka slöjdföremåls estetiska och kulturella uttryck*

I den här förmågan utgår progressionen i de tidigare årskurserna från att eleven resonerar om slöjdföremåls symboler, färg, form och material. I senare årskurser övergår den i att eleven för resonemang med kopplingar till egna erfarenheter samt trender och traditioner i olika kulturer. På de högre betygsnivåerna ställs det krav på att eleven visar ökat djup i dessa resonemang.

Bilaga: Användningen av värdeord i kunskapskraven

I kunskapskraven används ett antal uttryck, så kallade värdeord, för att beskriva kunskapsnivåer för olika betygssteg. För att kunskapskraven ska bli enhetliga och tydliga har varje betygssteg ett begränsat antal värdeord som används enbart för det betygssteget. Till exempel används uttrycket ”mycket goda” uteslutande på A-nivån, oavsett ämne. Alla värdeord i kunskapskraven är fetmarkerade för att skillnaderna mellan kunskapskraven ska bli tydliga.

De enda tillfällen då värdeorden är desamma för flera betygssteg är när kraven inte ökar mellan betygen. Då används samma värdeord som för det underliggande betygssteget. Ett exempel är kravet på simkunnsighet i ämnet idrott och hälsa. Eftersom det ställs samma krav på simkunnsighet för alla betygsnivåer uttrycks kravet på samma sätt för alla nivåer.

Kunskapskraven i engelska, moderna språk och teckenspråk för hörande skiljer sig från övriga ämnen i sin uppbyggnad och i begreppsanvändningen. Det beror på att kursplanerna och kunskapskraven i dessa ämnen utgår från den gemensamma europeiska referensramen för språk (GERS).

Sammanställning av värdeord

Nedan följer en sammanställning av några av de vanligaste värdeorden i kunskapskraven. Sammanställningen rymmer bara sådana värdeord som används i flera ämnen. På så sätt kan den tjäna som underlag för vidare diskussioner och jämförelser kring hur värdeorden används i olika ämnen.

I vissa fall anges i tabellen nedan alternativa värdeord för en nivå. Uttrycken varierar ibland något mellan kursplanerna för att nyansskillnader mellan olika ämnen ska bli tydliga, eller för att uttrycken ska passa in i olika textsammanhang. I många fall är uttrycken sådana att absoluta gränsdragningar mellan dem inte är möjliga att göra. Då måste värdeorden tolkas och förstås i relation till det sammanhang och det innehåll de relaterar till i respektive ämne. I anslutning till varje uppsättning värdeord följer en kort beskrivning av hur de används i kunskapskraven.

E	C	A
grundläggande	goda	mycket goda

Uttrycken används för att ange kvaliteten på de kunskaper som eleven har om något, till exempel *eleven har goda kunskaper om ...* När de här uttrycken används följer en beskrivning av hur elevens kunskaper visar sig. Konstruktionen har vanligen formen: *eleven har grundläggande kunskaper om xyz och visar det genom att ...* Den beskrivning som följer anger alltså nivån på vad grundläggande kunskaper innebär i det aktuella ämnet.

E	C	A
enkla	utvecklade	välutvecklade <i>alternativt</i> välutvecklade och nyanserade

Uttrycken används för att ange kvalitet i flera olika sammanhang, till exempel kvaliteten på beskrivningar, sammanfattningar, textbindningar, redogörelser, omdömen, motiveringar, dokumentationer eller resonemang. Begreppet *enkla* används alltid för att ange graden av komplexitet och inte för att ange att något är lätt att göra.

I frasen *eleven kan ge enkla omdömen ...* används värdeorden för att beskriva hur utvecklad förmåga att utvärdera något som eleven visar. Med enkla omdömen avses då att omdömena grundar sig på basala analyser, är övergripande till sin karaktär och har tydliga inslag av subjektiva värderingar. Mer utvecklade omdömen grundar sig på djupare analyser och de är mer specifika till sin karaktär. De kännetecknas också av att värderingarna är sakliga snarare än subjektiva.

Ett annat exempel på hur de här värdeorden används är att de ibland anger med vilken kvalitet eleven motiverar olika ställningstaganden och val, exempelvis *eleven formulerar ställningstaganden med enkla motiveringar*. Enkla motiveringar kännetecknas ofta av att de är allmänt hållna och baseras mer på subjektiva värdeomdömen än på utvecklade argumentationer. Mer utvecklade motiveringar kännetecknas av att de väger in flera olika aspekter och baseras på allt mer tydliggjorda argumentationer och tankegångar.

Värdeorden enkla/utvecklade/välutvecklade används ofta för att ange kvaliteten på elevens resonemang, som i exemplet *eleven för också enkla resonemang om verket med kopplingar till dess upphovsman ...* Mer utvecklade resonemang kan till exempel innefatta flera olika kopplingar, längre resonemangskedjor eller en avvägd balans mellan detaljer och helhet. I samband med resonemang kombineras de här värdeorden ofta med uttryck som beskriver hur underbyggda elevens resonemang är.

E	C	A
till viss del underbyggda <i>alternativt</i> rimliga	relativt väl underbyggda	väl underbyggda

Uttrycken används för att ange graden av underbyggnad i elevens argument, slutsatser eller resonemang. Underbyggnad handlar om stöd i fakta och sakförhållanden men också om logiken i resonemanget. Ofta kombineras dessa värdeord med en angivelse av hur utvecklade elevens resonemang är, exempelvis *eleven för enkla och till viss del underbyggda resonemang om ...*

E	C	A
beskriver och ger exempel	förklarar och kopplar ihop delar till helheter <i>alternativt</i> förklarar och visar på samband	förklarar och generaliserar <i>alternativt</i> förklarar och visar på generella drag <i>alternativt</i> förklarar och visar på mönster

Uttrycken används för att beskriva kvaliteten på elevens förståelse, till exempel *eleven kan förklara och generalisera kring några centrala naturvetenskapliga upptäckter och deras betydelse för människors levnadsvillkor ...* På de högre betygsnivåerna visar eleven en djupare förståelse genom att förklara hur delar hänger ihop och bildar helheter och mönster. Att förklara och generalisera handlar om att utifrån enskildheter och sammanhang kunna dra slutsatser som går att överföra till andra sammanhang. I exemplet ovan kan generaliseringen innebära att eleven använder sina kunskaper om enskilda upptäckter för att dra slutsatser om naturvetenskapens villkor och betydelse.

E	C	A
enkel/enkla <i>alternativt</i> enkelt identifierbara	förhållandevis komplex/komplexa	komplex/komplexa

Uttrycken används vanligen för att beskriva karaktären på de samband eller relationer som eleven kan identifiera och beskriva. Till exempel att *eleven beskriver enkla samband inom och mellan olika samhällsstrukturer*. Enkla samband karaktäriseras av att de är lätta att identifiera och kan beskrivas endast i något led. På de högre betygsstegen visar eleven en mer utvecklad analysförmåga genom att beskriva allt mer komplexa samband eller relationer. Komplexiteten kan då ligga i att relationerna är mindre uppenbara och blir synliga först genom att eleven beskriver samband i flera led, till exempel mellan ekonomiska och politiska strukturer i samhället.

E	C	A
som till viss del för diskussionerna framåt <i>alternativt</i> som i huvudsak hör till ämnet	som för diskussionerna framåt	som för diskussionerna framåt och fördjupar eller breddar dem

Uttrycken används för att beskriva kvaliteten på elevens inlägg och reflektioner i olika sammanhang. Det kan till exempel handla om att *eleven diskuterar på ett sätt som till viss del för diskussionerna framåt ...* För högre betygssteg krävs att inläggen är av sådan kvalitet att de för diskussionerna framåt och fördjupar eller breddar dem med till exempel ytterligare fakta eller nya perspektiv.

E	C	A
till viss del anpassat <i>alternativt</i> med viss anpassning	förhållandevis väl anpassat <i>alternativt</i> med förhållandevis god anpassning	väl anpassat <i>alternativt</i> med god anpassning

Uttrycken används för att beskriva hur väl eleven kan anpassa sitt handlande till en situation eller ett sammanhang. Det kan till exempel handla om att anpassa sitt språk eller sin framställning till syftet och målgruppen.

Uttrycken används också för att beskriva hur väl anpassad användningen av till exempel strategier, metoder, verktyg, begrepp eller modeller är till olika situationer. Exempelvis i frasen *eleven kan välja och använda strategier och metoder med viss anpassning till problemets karaktär*. Viss anpassning innebär i exemplet ovan att eleven väljer och använder strategier och metoder med någon tanke om att de ska fungera i den aktuella problemsituationen. På högre betygsnivåer krävs att eleven väljer och använder strategier och metoder som är allt mer effektiva i förhållande till problemet som ska lösas.

E	C	A
i huvudsak fungerande	ändamålsenligt <i>alternativt</i> relativt väl fungerande	ändamålsenligt och effektivt <i>alternativt</i> väl fungerande

Uttrycken används för att ange hur utvecklad elevens förmåga är att bland annat välja, använda och kombinera strategier, metoder, verktyg, begrepp eller modeller. Till exempel i frasen *eleven kan använda handverktyg på ett i huvudsak fungerande sätt och ...* För de högre betygen ökar kraven på skicklighet i tillämpningen.

Uttrycken används även för att ange kvaliteten på resultatet, till exempel *kompositioner som har en i huvudsak fungerande form*. I det sammanhanget syns progressionen genom i vilken mån de olika delarna i kompositionen skapar en helhet, hur stor del av kompositionen som fungerar och hur väl den fungerar i sammanhanget.

Uttrycken används också för att ange hur utvecklad elevens förmåga är att använda olika typer av informationskällor, till exempel *eleven använder olika typer av källor på ett i huvudsak fungerande sätt ...* På högre betygsnivåer visar eleven en allt mer välfungerande källanvändning genom att på ett medvetet sätt söka information utifrån kunskaper om olika källors möjligheter och begränsningar. När uttrycken används för att ange nivån på elevens förmåga att använda källor kombineras de vanligen med uttryck som anger hur underbyggda resonemang eleven för om informationens och källornas trovärdighet och relevans.

E	C	A
avgränsat	relativt varierat	varierat

I vissa ämnen kombineras uttrycken om hur underbyggda resonemang eleven för om källors trovärdighet och relevans med uttryck som beskriver med vilken variation eleven väljer källor för att söka information. Med ett avgränsat urval avses några få källor. På högre betygsnivåer kan eleven hantera både fler källor och källor av olika slag.

E	C	A
prövar	prövar och omprövar	prövar och omprövar systematiskt

Uttrycken används för att ange med vilken kvalitet eleven prövar något, till exempel hur olika material och hantverkstekniker kan kombineras i skapandet av olika föremål. Att pröva och ompröva innebär ett reflekterande arbetssätt där eleven prövar till exempel olika materialkombinationer för att hitta det uttryck eller den funktion som önskas. På de lägre nivåerna sker provandet ostrukturerat och sökande. På den högsta nivån sker provandet på ett mer utvecklat sätt efter någon form av princip eller struktur.

E	C	A
bidrar till att formulera ... som leder framåt	formulerar ... som efter någon bearbetning leder framåt	formulerar ... som leder framåt

Uttrycken används för att ange hur självständigt och med vilken kvalitet eleven kan formulera till exempel handlingsalternativ, modeller eller frågeställningar. Exempelvis *eleven bidrar till att formulera enkla frågeställningar och planeringar som det går att arbeta systematiskt utifrån*. Att eleven "bidrar till att formulera" något innebär att kraven på självständighet är låga. Nästa nivå innebär att eleven klarar av att formulera handlingsalternativ, frågeställningar eller modeller självständigt, men att dessa behöver någon form av bearbetning för att fungera. På den högsta betygsnivån formulerar eleven självständigt handlingsalternativ, modeller och frågeställningar som fungerar utan bearbetning.

E	C	A
viss	relativt god	god

Uttrycken används bland annat för att ange vilken grad av stillkänsla eller språklig variation eleven visar i olika sammanhang, som i frasen *eleven kan skriva olika slags texter med viss språklig variation ...* De används också för att beskriva hur förtrogen eleven är med något, som i satsen *dessutom kan eleven med viss säkerhet urskilja och ge exempel på musikaliska karaktärsdrag från olika genrer och kulturer ...* Uttrycken kan också användas för att beskriva kvaliteten i elevens användning av ämnesspecifika begrepp, som i formuleringen *eleven kan med god användning av ämnesspecifika begrepp beskriva hur ingående delar samverkar ...* I det sammanhanget innebär god användning att eleven använder ämnesspecifika begrepp frekvent och med precision i relevanta sammanhang.

Skolverket

www.skolverket.se

ISBN: 978-91-38325-61-2